

PHRYGISCHE KUNST

VON

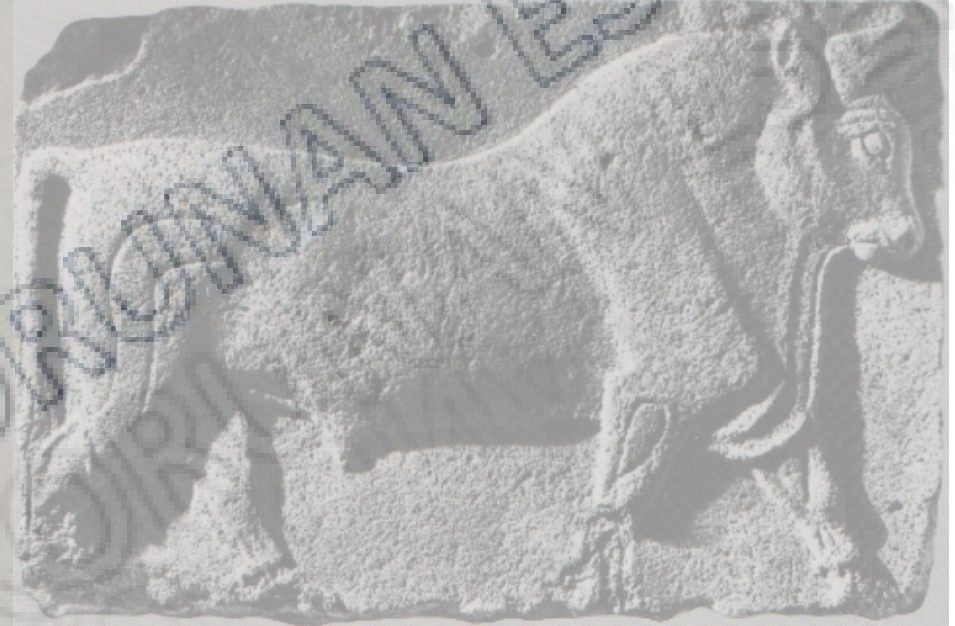
EKREM AKURGAL

Professor der Archäologie an der Universität Ankara

ANKARA 1955

ARCHÄOLOGISCHES INSTITUT DER UNIVERSITÄT ANKARA

DİL VE TARİH-COĞRAFYA FAKÜLTESİ

FRIEDHELM PRAYON

PHRYGISCHE PLASTIK

Die früheisenzeitliche Bildkunst

Zentral-Anatoliens und ihre Beziehungen zu Griechenland
und zum Alten Orient

ERNST WASMUTH VERLAG TÜBINGEN

**Haspels, C.H. Emilie, The highlands of Phrygia; Sites and Monuments
Princeton, N.J., Princeton University Press, 1971.**

**Rodney S. Young, Gordion I: Three Great Early Tumuli. University of Pennsylvania Museum
of Archaeology and Anthropology. 1982.**

**Ellen L. Kohler, Gordion II: The Lesser Phrygian Tumuli, Part 1: The Inhumations. University
of Pennsylvania Museum of Archaeology and Anthropology. 1995**

**Ann C. Gunter, Gordion III: The Bronze Age. University of Pennsylvania Museum of
Archaeology and Anthropology. 1991.**

**G. Kenneth Sams, The Gordion Excavations, 1950-1973: Final Reports Volume IV: The Early
Phrygian Pottery. University of Pennsylvania Museum of Archaeology and Anthropology. 1994**

**Lynn E. Roller, Gordion Special Studies I: The Nonverbal Graffiti, Dipinti, And Stamps.
University of Pennsylvania Museum of Archaeology and Anthropology. 1987**

**Elsbeth R. M. Dusinberre, Gordion Seals And Sealings: Individuals And Society. University of
Pennsylvania Museum of Archaeology and Anthropology. 2005.**

**Elizabeth Simpson, The Gordion Wooden Objects Vol. I: The Furniture from Tumulus MM.
Brill. 2008**

Friglerin Gizemli Uygarlığı
The Mysterious Civilization
of the Phrygians

Hakan Sivas
YKY
İstanbul
2007

THE ARCHAEOLOGY OF MIDAS AND THE PHRYGIANS
Recent Work at Gordion

Lisa Kealhofer
2005
Pennsylvania

M. Ö. 1200 civarında Güneydoğu Avrupa'dan gelmişlerdir.

Frig dili Hint-Avrupa dil ailesine bağlıdır (?)

Avrupa'da oturdukları sırada **Brygler** ya da **Brigler** (Trak boylarından).

Mygdon, Askanios, Otreus gibi liderleri

Başlangıçta Troia ve çevresi daha sonra, Askania Gölü (İznik Gölü) kıyılanı ile Sangarios (Sakarya) Nehri vadisine doğru yayıldıkları anlaşılmaktadır.

Arkeolojik ve epigrafik bulgulara göre Frigler, Halys'in (Kızılırmak) doğusunda Çorum, Tokat ve Kırşehir; kuzeyde Samsun; güneyde Niğde ve Konya; güneybatıda Burdur ve Elmalı Ovası; batıda Eskişehir, Afyonkarahisar ve Kütahya; kuzeybatıda Bandırma yörelerine kadar **etki alanlarını** genişletmişlerdi.

FRİGLER KİMDİR?

İLK BİLGİLER: Frig yazılı belgelerinin suskunluğu karşısında Frig toplumunu ve bu toplumun yarattığı uygarlığı anlamamıza Homeros, Herodotos, Strabon, Plinius gibi **Eskiçağ yazarlarının vermiş olduğu bilgiler ve arkeolojik kazılarla** gün ışığına çıkan buluntular yardımcı olmaktadır.

Homeros'a göre Frigler "**savaşa girmek için yanıp tutuşan**" bir ulustur.

Strabon, onların "**barışsever**",

Arrianos "**çok mutlu insanlar**",

Livius "**cesaretten yoksun, korkak**" olduğunu belirtir.

Antik çağ dünyasında ün salan Frigler'in müzik ve dansa gösterdikleri üstün performansı ise Athenaeus böyle anlatır:

"... **Frigya usulü flüt çalmayı onlar keşfetmişler ve kullanmışlardır.** Bu sebepten, Yunanlılar arasında flütçülere Frigyalı isimler verirler. . .".

İLK KRAL: GORDIOS

Antik batı kaynaklarında verilen bilgilere göre, Frig Devletinin ilk kralı, başkent Gordion'a adını vermiş olan **Gordios** (Gordias)'dur. Gordios, oğlu Midas'ın Frig tahtına geçtiği yıl MÖ 742 veya 738 dikkate alındığında, MÖ 8. yüzyılın ilk yarısında kral olmalıydı.

MIDAS: MUŞKİ-MİTA

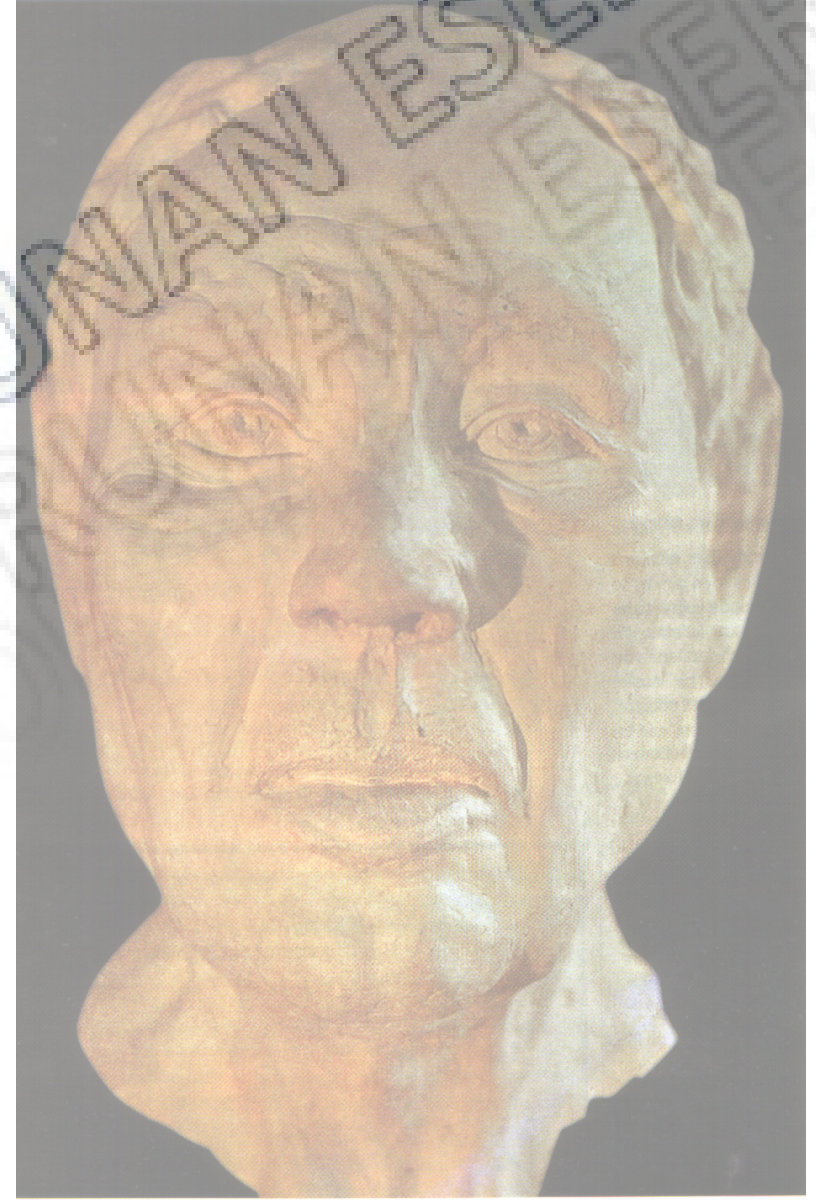
Kral Gordios'tan sonra, Frig tahtına oğlu **Midas** geçmiştir. Antik batı kaynaklarında daha çok efsanevi kişiliğinden söz edilen kral Midas, Assur kaynaklarında "**Muşkili Mita**" adı ile tarihi bir kimliğe sahiptir.

Midas'ın, MÖ 8. yüzyılın 2. yarısında Orta Anadolu Platosunda, **batı kanadını Gordion merkez olmak üzere Trak kökenli Frigler'in; doğu ve güneydoğu kanadını Muşki ve Taballer'in** oluşturduğu konfederatif bir devletin kralı olduğu anlaşılmaktadır.

M. J. Mellink, "Batı dünyası yani Yunanlı komşuları, krallığın Frigli yönünü, doğu dünyası yani Assur, Kuzey Suriye ve Urartulu komşuları, krallığın kendilerine daha yakın olan Muşkili yönünü tanımaktadırlar" diyerek antik batı ve doğu kaynaklarındaki Frig-Muşki, Midas-Mita ayırımına açıklık getirmeye çalışmıştır.

Gerek antik batı kaynakları, gerekse arkeolojik buluntular, **Frig-Batı ilişkisinin MÖ 8. yüzyılın sonlarında yoğunluk kazandığını** açıkça göstermektedir. Buna göre kral Midas, bir yandan doğu ve güneydoğu Anadolu'da Urartu, Kuzey Suriye ve Assur ile diğer yandan batıda Batı Anadolu sahilleri ve Kıta Yunanistan ile ilişkiye giren Anadolu'nun ilk Demir Çağ kralı olarak haklı bir üne sahip olmuştur.

MIDAS'IN ÖLÜMÜ: Midas'ın ölümü hakkında Assur belgelerinde herhangi bir bilgi verilmemiştir. Buna karşılık antik batı kaynaklarında onun, **Kimmerli istilâcılara karşı aldığı yenilgiye dayanamayıp boğa kanı içerek intihar ettiği** bildirilmektedir. Başkent Gordion'u yağmalayıp yıkan, Midas'ın ölümüne neden olan Kimmer istilâsı için Eusebios, MÖ 696/695, S. J. Africanus ise MÖ 675/674 tarihini vermektedir. Bununla birlikte Frig-Kimmer mücadelesi ile ilgili yazılı belge olmaması ve Gordion'da son yıllarda yangın tabakasından elde edilen radyokarbon tarihine bağlı olarak büyük yangının Kimmerler'e mal edilmemesi nedeniyle babası Gordios gibi efsanevi kral Midas'ın da akıbeti şimdilik belirsizdir.

Frig Krallığı'nın sonu:

MÖ 585 yılında Medler ile Lidyalılar arasında yapılan Kızılırmak barışından sonra Frig topraklarının **Kızılırmak'ın doğusunda kalan toprakları, Medler'in denetimi altına girmişti. Batıda kalan büyük kesim ise Lidya egemenliği altındaydı.**

Lidya Krallığı'nın yıkılması: MÖ 547/46: **Pers İmparatorluğunun bir parçası** (Kapadokia, Paflagonia ve Hellespontos ile birlikte Büyük Frigya satraplığına bağlanmıştı)

Frig dili ve yazısı en azından MÖ 4. yüzyıla, hatta 3. yüzyıla kadar kullanılmıştı.

Gordion ve Frigler

Gordion (Yassihöyük köyü)

Ankyra (**Ankara**)

Dorylaion (**Eskişehir**)

Gordion:

1900: Alfred ve Gustav Korte

1950: Pennsylvania Üniversitesi'nden Rodney S. Young

1973: Keith de Vries ve Kenneth Sams.

2013: Brian Rose

Gordion Kazıları

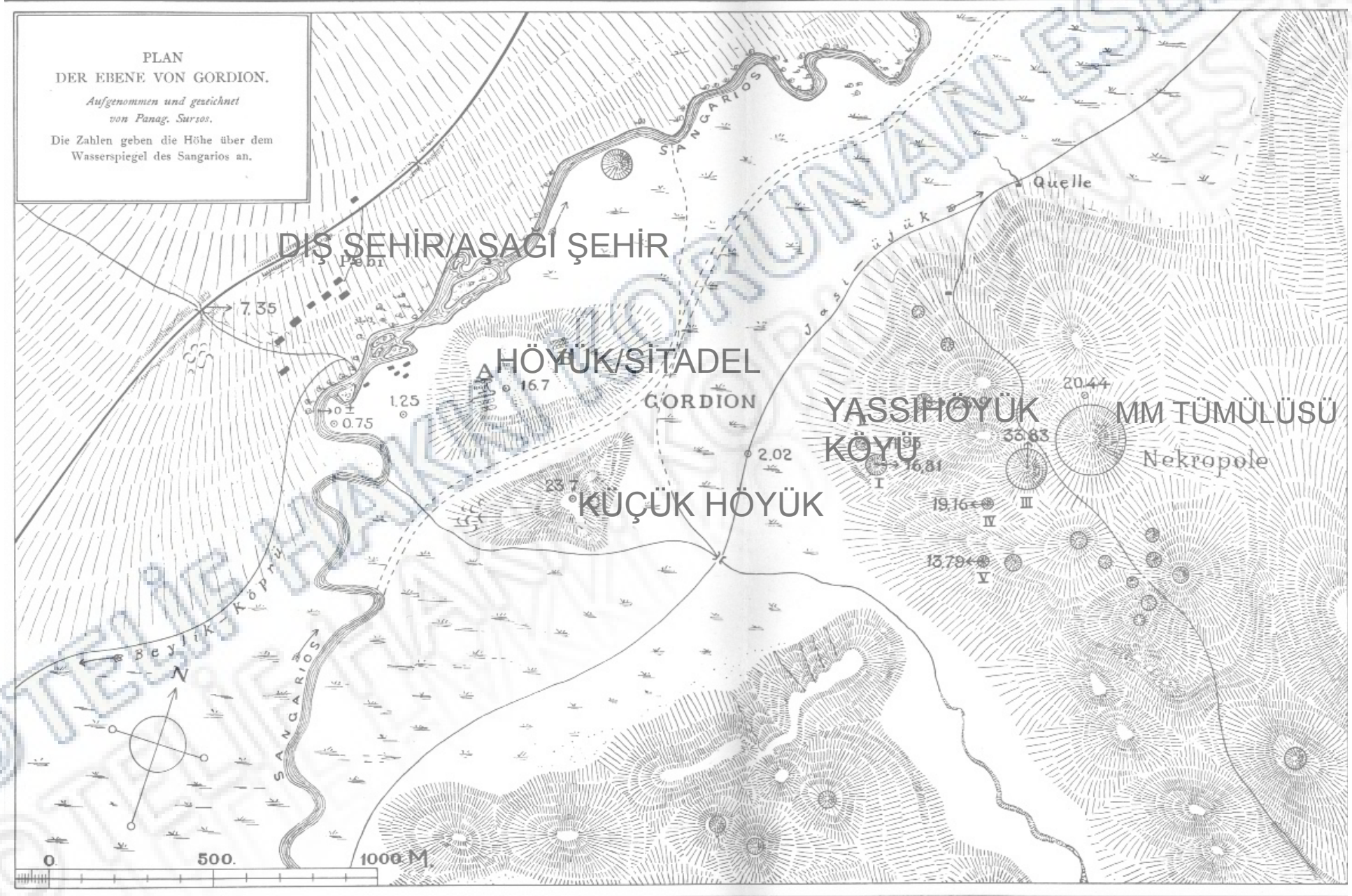
Orta Anadolu'daki Porsuk ve Sakarya nehirlerinin birleştigi noktanın yakınında küçük mezar tepeleriyle ya da tümölüslerle çevrili büyük bir arkeolojik yerleşme bulunur. Antik kaynakların ve modern coğrafya araştırmalarının yardımıyla bu yerleşme, **MÖ 1. binyılda kurulan Frig Krallığı'nın başkenti Gordion olarak tanımlanmıştır.**

Antik kaynaklardaki Gordion ile ilgili bilgilere dayanan bu tespit, arkeolojik kazılarda ancak zengin bir şehre ait olabilecek MÖ 1. binyıla tarihlenen kalıntıların gün ışığına çıkarılmasıyla ve Frig dilinde birçok kısa yazıtla desteklenmiştir. **Ancak bu yerleşmenin adının Gordion olduğunu bildiren herhangi bir yazılı buluntuya rastlanmamıştır.**

Aslına bakılırsa, birkaç tane iyi bilinen tarihi kişilik (Kral Midas ve babası Gordios gibi) ve bazı kilit olaylar (Büyük İskender'in Gordion düğümünü kesmesi) dışında, Gordion hakkında bildiklerimiz yazılı kaynaklardan ziyade kazılardan elde edilmiştir.

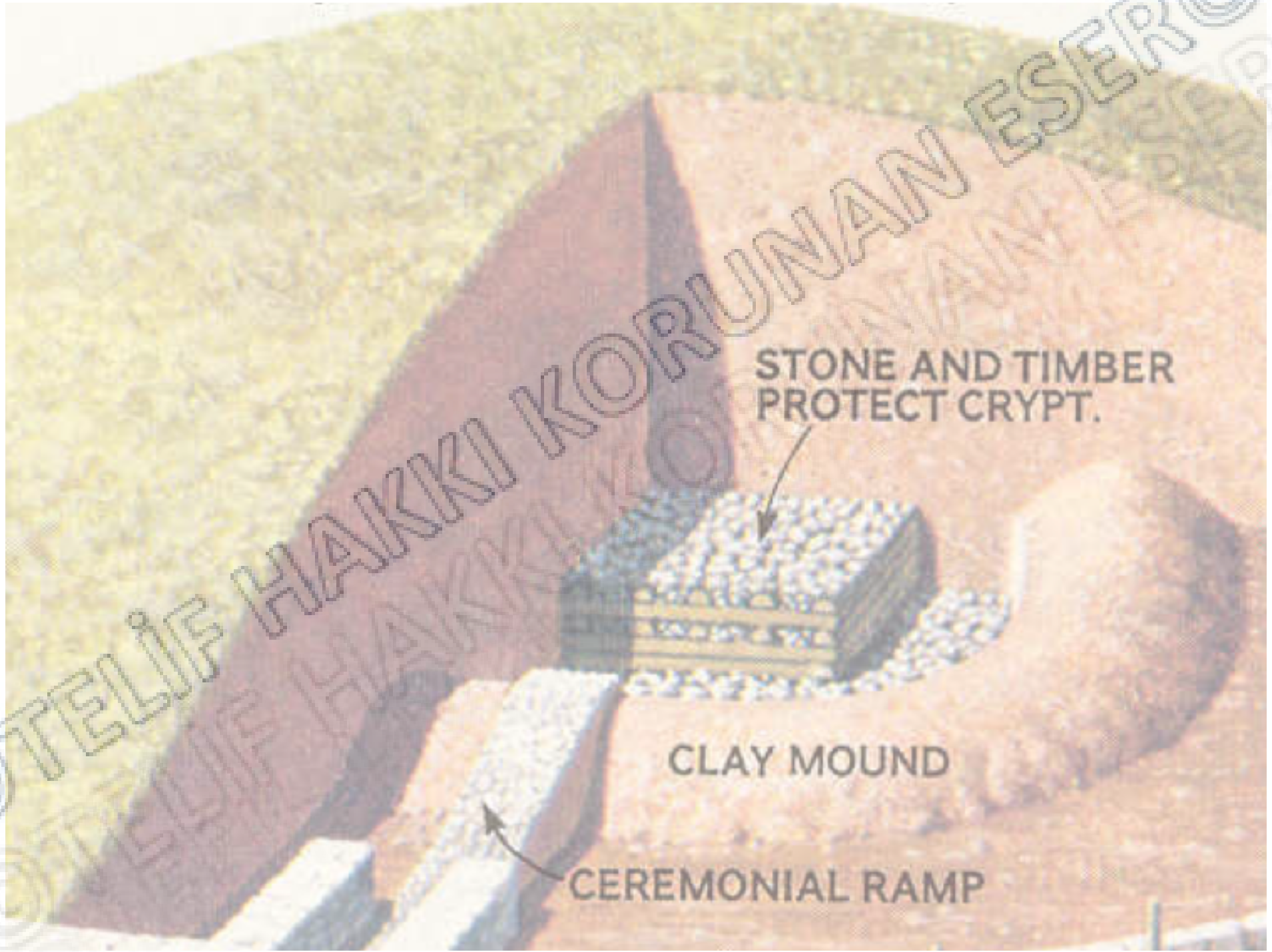

STONE AND TIMBER
PROTECT CRYPT.

CLAY MOUND

CEREMONIAL RAMP

Tablo 1: THE YASSIHÖYÜK/GORDION STRATİGRAFİSİ (YHSS): 1988-2002

<u>Dönem</u>	<u>YHSS Evresi</u>	<u>Yaklaşık Tarih</u>
Ortaçağ	YHSS 1	MS 12.-13. yüzyıl
Roma	YHSS 2	MS 1.-3. yüzyıl
Geç Helenistik (Galatlar)	YHSS 3A	MÖ 3. yüzyıl-2. yüzyıl sonu
Erken Helenistik	YHSS 3B	MÖ 333/334 – MÖ 3. yüzyıl
Geç Phryg (Akhaemenid)	YHSS 4	yakl. MÖ 550 - 333
Orta Phryg	YHSS 5	yakl. MÖ 800 - 550
Erken Phryg Tahrip Tabakası	YHSS 6A	yakl. MÖ 9. yüzyıl sonu
Erken Phryg	YHSS 6B	yakl. MÖ 900 - MÖ 9. yüzyıl sonu
Erken Demir Çağı	YHSS 7	yakl. MÖ 1100 - 900
Son Tunç Çağı (Hitit İmparatorluğu)	YHSS 8-9	yakl. MÖ 1400 - 1100
Orta Tunç Çağı	YHSS 10	yakl. MÖ 2000 - 1400
İlk Tunç Çağı	—	yakl. MÖ 2300 - 2000

Son Tunç Çağı'na (yak. MÖ 1100) ait bir yapı:

ark yapımı çanak çömlekler, doğudaki Geç Hitit merkezleri ile çağdaş tunç okuları ve Hitit hiyeroglif yazısıyla yazılmış bir isim içeren damga mühür baskısı ele geçmiştir.

Yapı terk edildikten sonra, yıkıntıların üzerine **Demir Çağı** evleri yapılmıştır (yak. MÖ 1100-900).

Plan ve inşa tekniği itibarıyla GeçTun Hitit yapısından farklıdır.

Demir çağı evleri bazen yan yana yapılmış küçük odalardan, dar ve uzun binalardan meydana gelir.

Kaplar el yapımıdır; her biri form ve bezeme olarak küçük farklılıklar gösterir.

Son Tunç ve Erken Demir Çağı malzemeleri arasındaki fark çoktur: hafir, yeni halkın Gordion'a

Erken Demir Çağı'nın başında geldiklerini düşünmüştür.

Erken Demir Çağı

YHSS 7

yakl. MÖ 1100 - 900

Son Tunç Çağı (Hitit İmparatorluğu)

YHSS 8-9

yakl. MÖ 1400 - 1100

Orta Tunç Çağı

YHSS 10

yakl. MÖ 2000 - 1400

İlk Tunç Çağı

—

yakl. MÖ 2300 - 2000

Orta Phryg	YHSS 5	yakl. MÖ 800 - 550
Erken Phryg Tahrip Tabakası	YHSS 6A	yakl. MÖ 9. yüzyıl sonu
Erken Phryg	YHSS 6B	yakl. MÖ 900 - MÖ 9. yüzyıl sonu
Erken Demir Çağı	YHSS 7	yakl. MÖ 1100 - 900
Son Tunç Çağı (Hitit İmparatorluğu)	YHSS 8-9	yakl. MÖ 1400 - 1100
Orta Tunç Çağı	YHSS 10	yakl. MÖ 2000 - 1400

MÖ 10. yüzyılın sonu ya da MÖ 9. yüzyılın sonunda büyük çaplı bir dönüşüm meydana gelmiş ve Gordion büyük yapıları barındıran sağlam bir savunma duvarı ile çevrilmiş müstahkem bir yerleşim (sitadel) haline gelmiştir.

Etruscans and the Phoenicians

Gordian, Etruscan city, the largest
megaron plan, 10th century BC.

Alt. Erken Fıg sıfalek, 61
 megaronun iç
 strukuyonu, MÖ 9 yüzyıl

these materials. Imported luxury items from

Gordion'un MÖ 800'deki felaketten sonra **yeniden inşaşı**: Gordias ve oğlu Midas.

Yeni sitadel: eskisinin üzerinde, **eskisinin birçok özelliği tekrar edilmiş**.

Yeni sitadel Gordion'a MÖ 4. yüzyılın ikinci yarısına kadar 300 yıl hizmet etmiştir.

Geç Phryg (Akhaimenid)	YHSS 4	yakl. MÖ 550 - 333
Orta Phryg	YHSS 5	yakl. MÖ 800 - 550
Erken Phryg Tahrip Tabakası	YHSS 6A	yakl. MÖ 9. yüzyıl sonu
Erken Phryg	YHSS 6B	yakl. MÖ 900 - MÖ 9. yüzyıl sonu

Anlaşıldığı kadarıyla bundan sonra Orta Anadolu'da Lidyalılar'ın siyasi hâkimiyeti yaşanmaya başlamıştır. Gordion'da ana yerleşim alanına eklenmiş bir kale, içinde bulunan çok miktarda Lidya çanak çömleğinden dolayı Lidya karakolu olarak yorumlanmaktadır. Bu karakol MÖ 6. yüzyılın ortalarında muhtemelen Persler'in eliyle yıkılmıştır. Anadolu'da Büyük İskender'in MÖ 334'teki gelişine kadar hâkim güç olan **Persler'in döneminde Gordion ikinci derece idari ve askeri merkez olarak varlığını sürdürmüş, Marmara Denizi'nin güneyindeki eyalet merkezi Daskyleion'un taleplerini yerine getirmiştir.**

Yeni sitadelin MÖ 8. yüzyıldan MÖ 4. yüzyıla kadar geçen uzun tarihi boyunca Frig maddi kültürü hala en iyi şekilde Gordion tarafından temsil edilmektedir. Frig yazısına ait örneklerin çoğu bu döneme aittir. Yazı Yunan alfabesinden uyarlanmıştır. Yazıtlar kısadır ve Frig dilinin kendisi hakkında az şey bilinmektedir.

GORDION'UN SONU:

MÖ 334'te başlayan seferin sonucunda Büyük İskender'in Pers İmparatorluğunu fethetmesinin ardından, Frig kültürünün birçok karakteristik ögesi kaybolmaya başlamıştır.

Bunun sebebi, Anadolu'da Doğu Akdeniz'de İskender'in fetihlerinden sonra başlayan Hellenleştirme hareketidir.

Gordion'da yeni sitadelin son kalıntıları terk edilmiş, üzerlerine Hellenistik Döneme ait (MÖ 3. ve 2. yüzyıllar) bir dizi kasaba kurulmuştur.

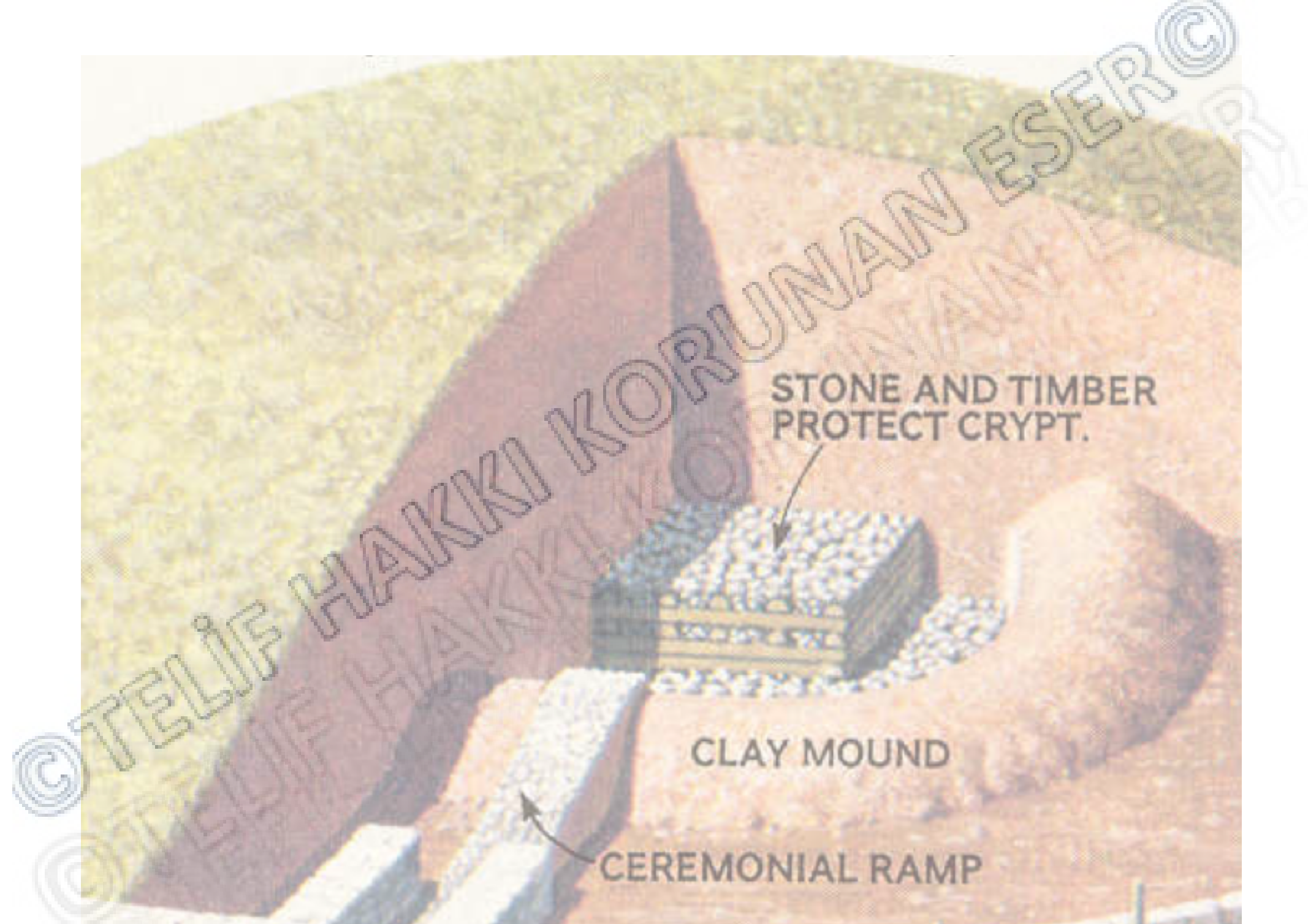
Artık ne Frig dilinde yazıtlar ne de Frig maddi kültürünü temsil eden nesneler görülür. Buna rağmen Frigler şüphesiz varlıklarını sürdürmüşler, onlarla birlikte dilleri ve geleneksel dinleri de korunmuştur. MS 3. yüzyıl gibi geç bir tarihte bile, mezar taşları üzerinde gömülere saygısızlık yapanları lanetleyen tipik Frig yazıtlarına rastlanmaktadır.

SON DÖNEM GORDİON KAZILARININ SONUÇLARI

Tablo 1: THE YASSIHÖYÜK/GORDION STRATİGRAFİSİ (YHSS): 1988-2002

<u>Dönem</u>	<u>YHSS Evresi</u>	<u>Yaklaşık Tarih</u>
Ortaçağ	YHSS 1	MS 12.-13. yüzyıl
Roma	YHSS 2	MS 1.-3. yüzyıl
Geç Helenistik (Galatlar)	YHSS 3A	MÖ 3. yüzyıl-2. yüzyıl sonu
Erken Helenistik	YHSS 3B	MÖ 333/334 – MÖ 3. yüzyıl
Geç Phryg (Akhaemenid)	YHSS 4	yakl. MÖ 550 - 333
Orta Phryg	YHSS 5	yakl. MÖ 800 - 550
Erken Phryg Tahrip Tabakası	YHSS 6A	yakl. MÖ 9. yüzyıl sonu
Erken Phryg	YHSS 6B	yakl. MÖ 900 - MÖ 9. yüzyıl sonu
Erken Demir Çağı	YHSS 7	yakl. MÖ 1100 - 900
Son Tunç Çağı (Hitit İmparatorluğu)	YHSS 8-9	yakl. MÖ 1400 - 1100
Orta Tunç Çağı	YHSS 10	yakl. MÖ 2000 - 1400
İlk Tunç Çağı	—	yakl. MÖ 2300 - 2000

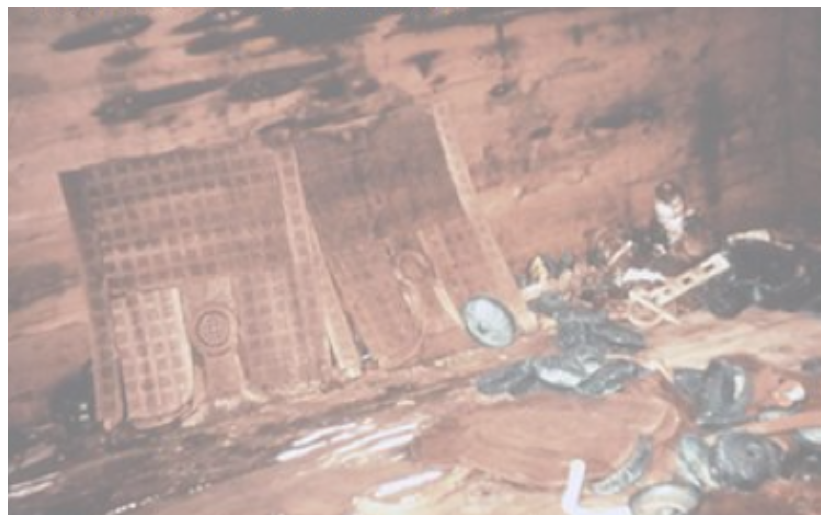

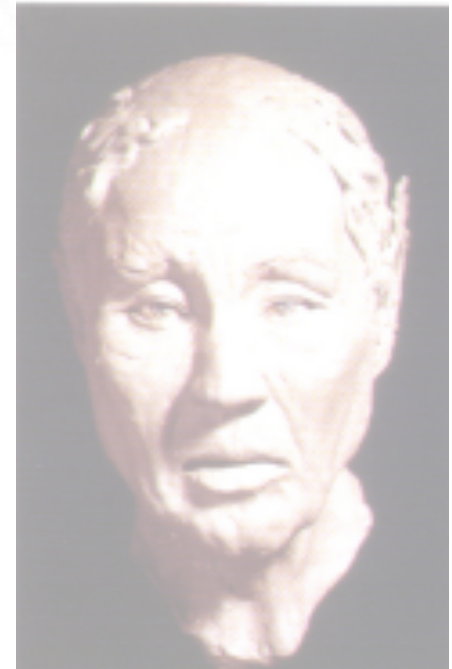

STONE AND TIMBER
PROTECT CRYPT.

CLAY MOUND

CEREMONIAL RAMP

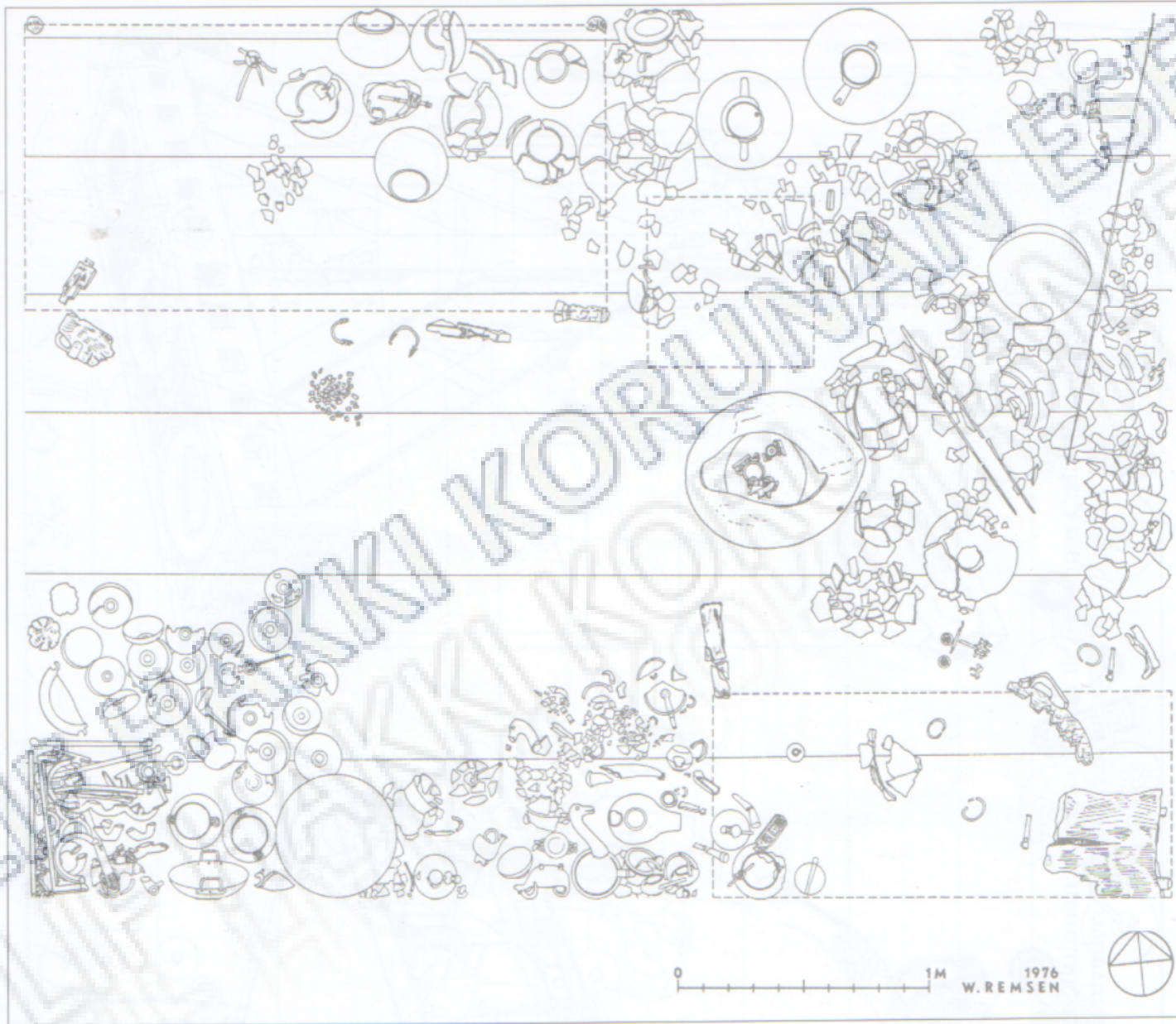

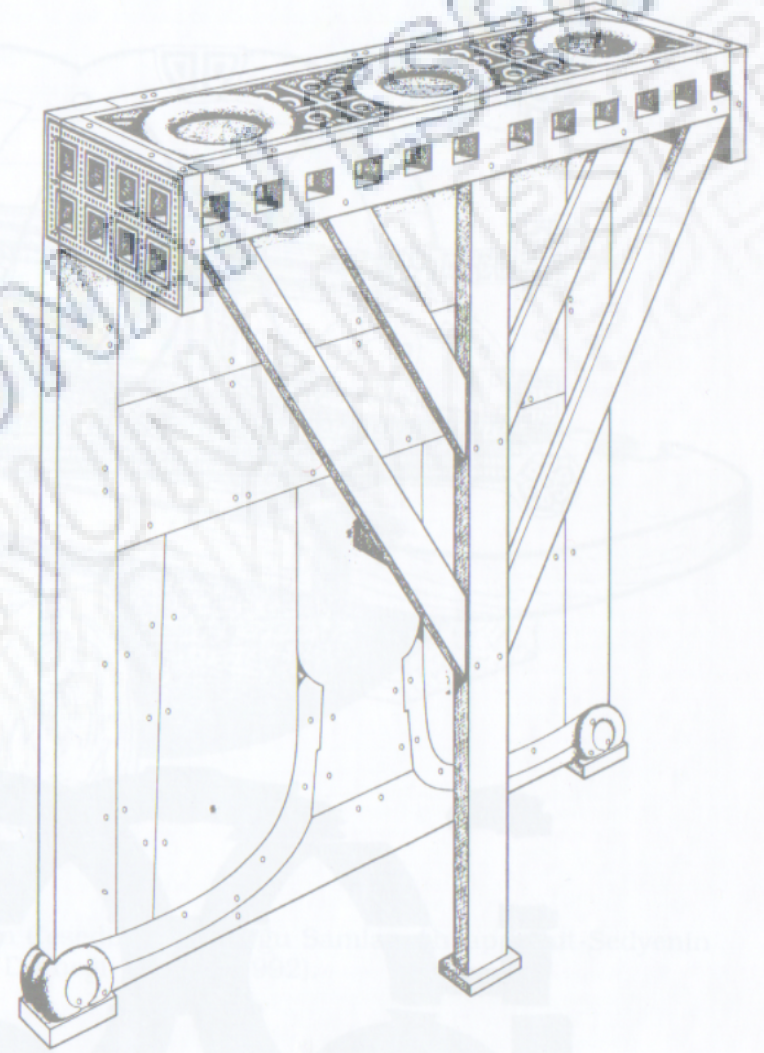
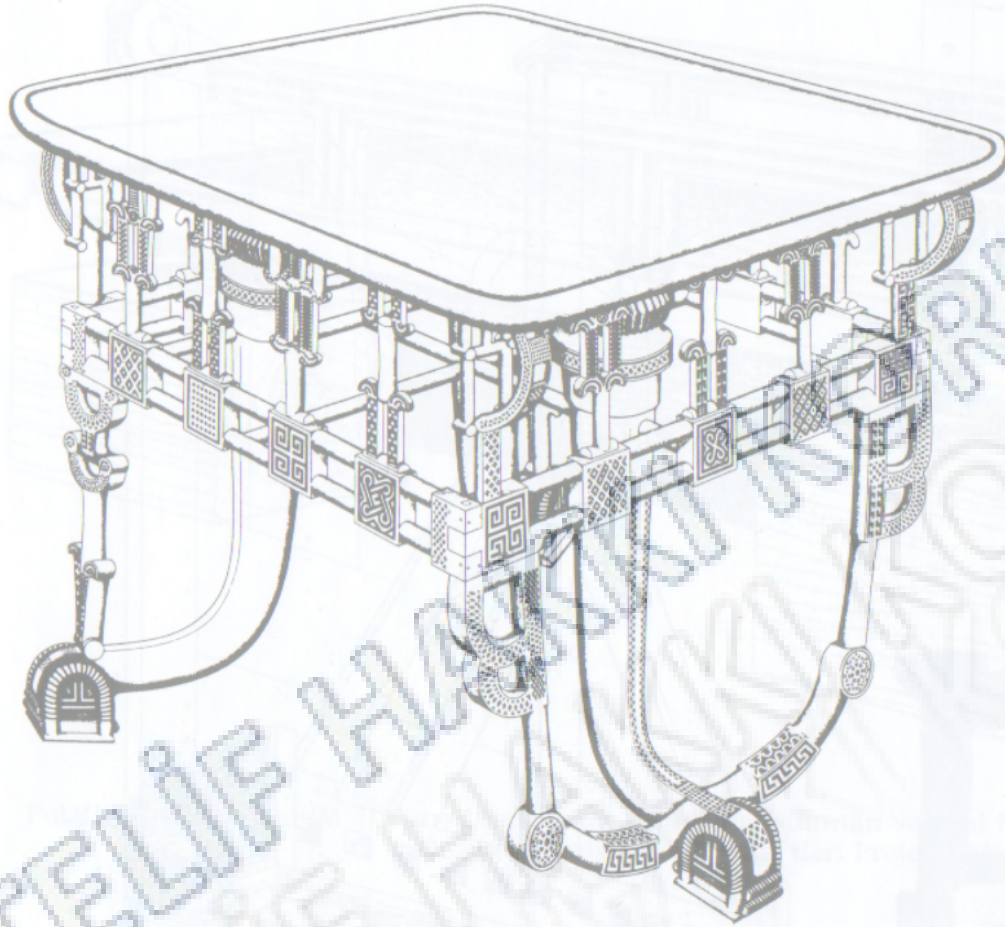

0 1 M

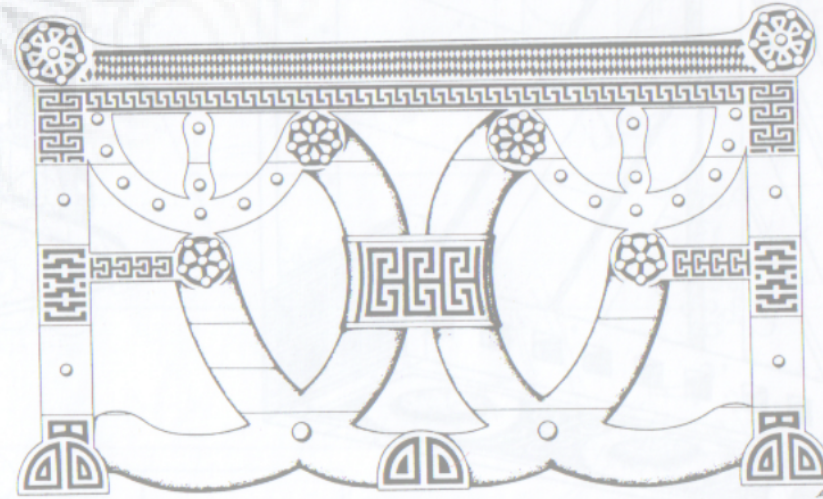
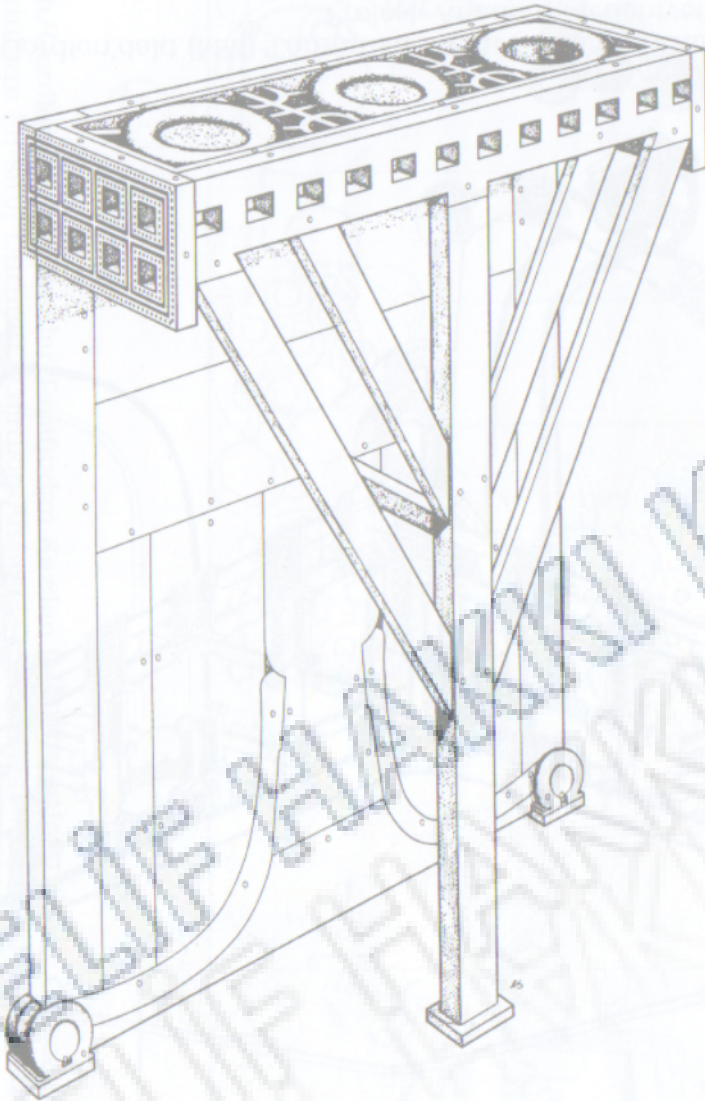
Polath/Gordion'da Amerikalılar Tarafından Kazılan (MM) Tmls Mezar Odasının İ Plânı ve Buluntuların (in-situ) Durumu. (Gordion Ahşap Eserler Projesi. Anadolu Medeniyetleri Müzesini Koruma Der. Ankara 1992).

Polatlı/Gordion'da Amerikalılar Tarafından Kazılan (P) Tümülüsü Mezar Odasının İç Plânı ve Buluntuların (in-situ) Durumu. (Gordion Ahşap Eserler Projesi. Anadolu Medeniyetleri Müzesini Koruma ve Yaşatma Derneği, Ankara 1992).

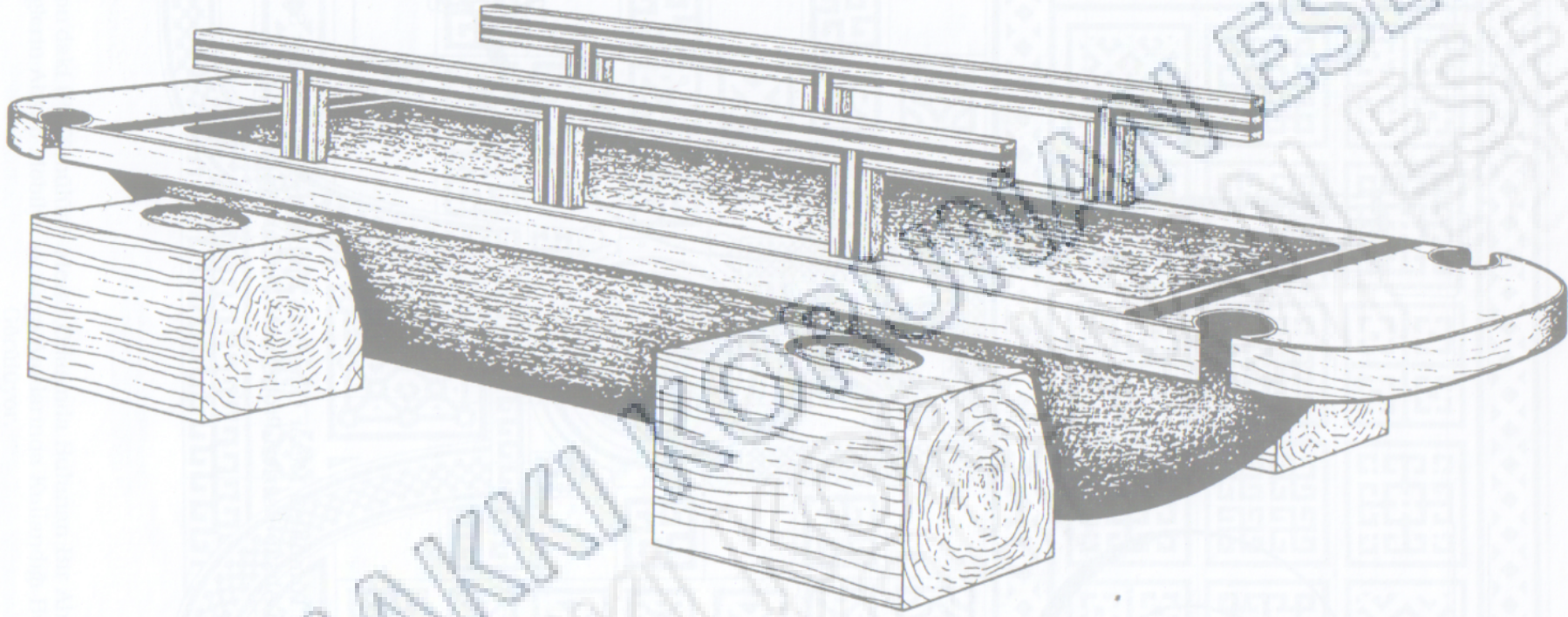

Polath/Gordion'daki (MM) Tümölüsü Mezar Odasında Bulunan Bir Ahşap Masa ile Schpanın Çizim Resimleri (Gordion Ahşap Eserleri Projesi. Anadolu Medeniyetleri Müzesini Koruma Derneği. Ankara 1992).

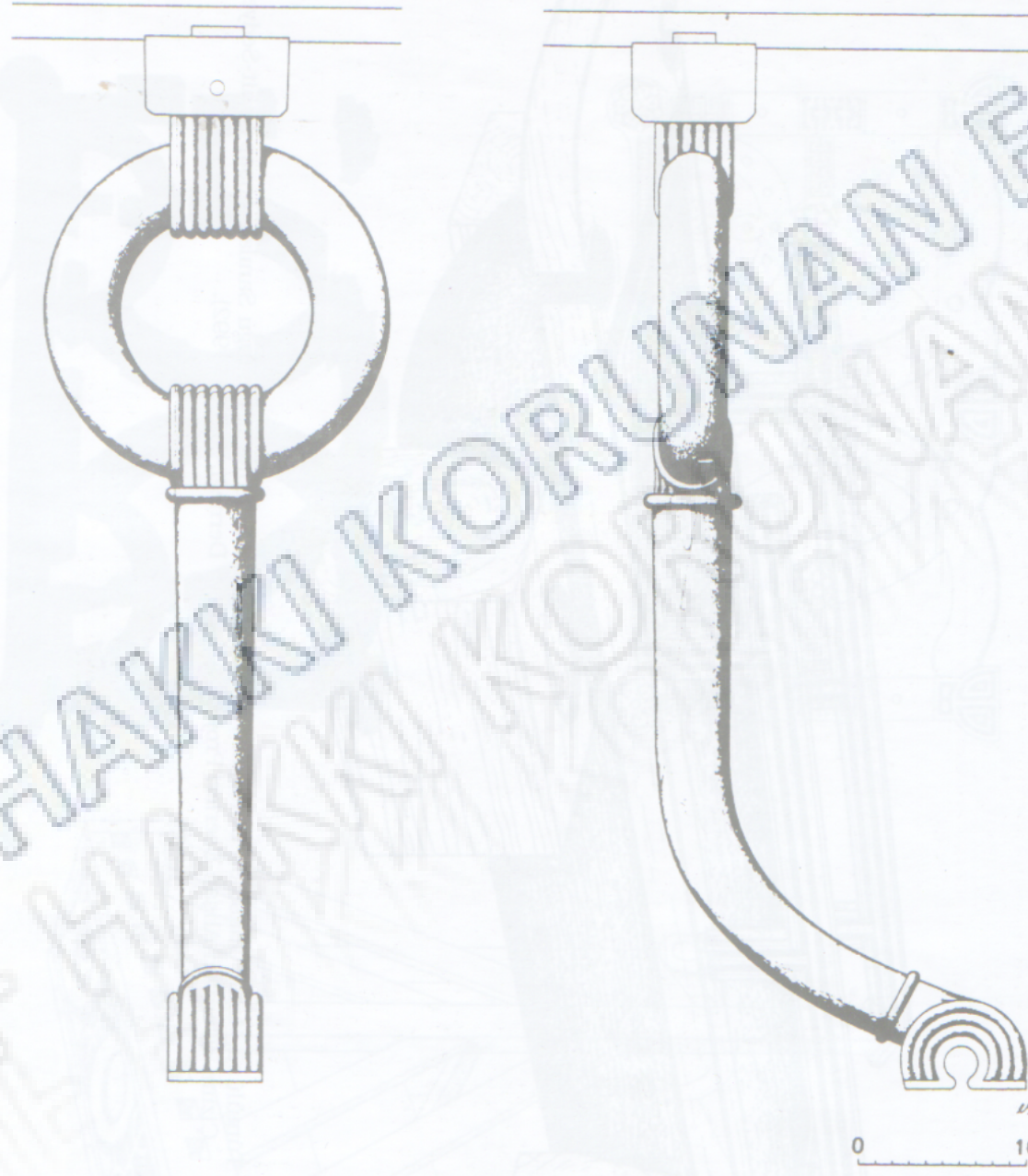

0 10

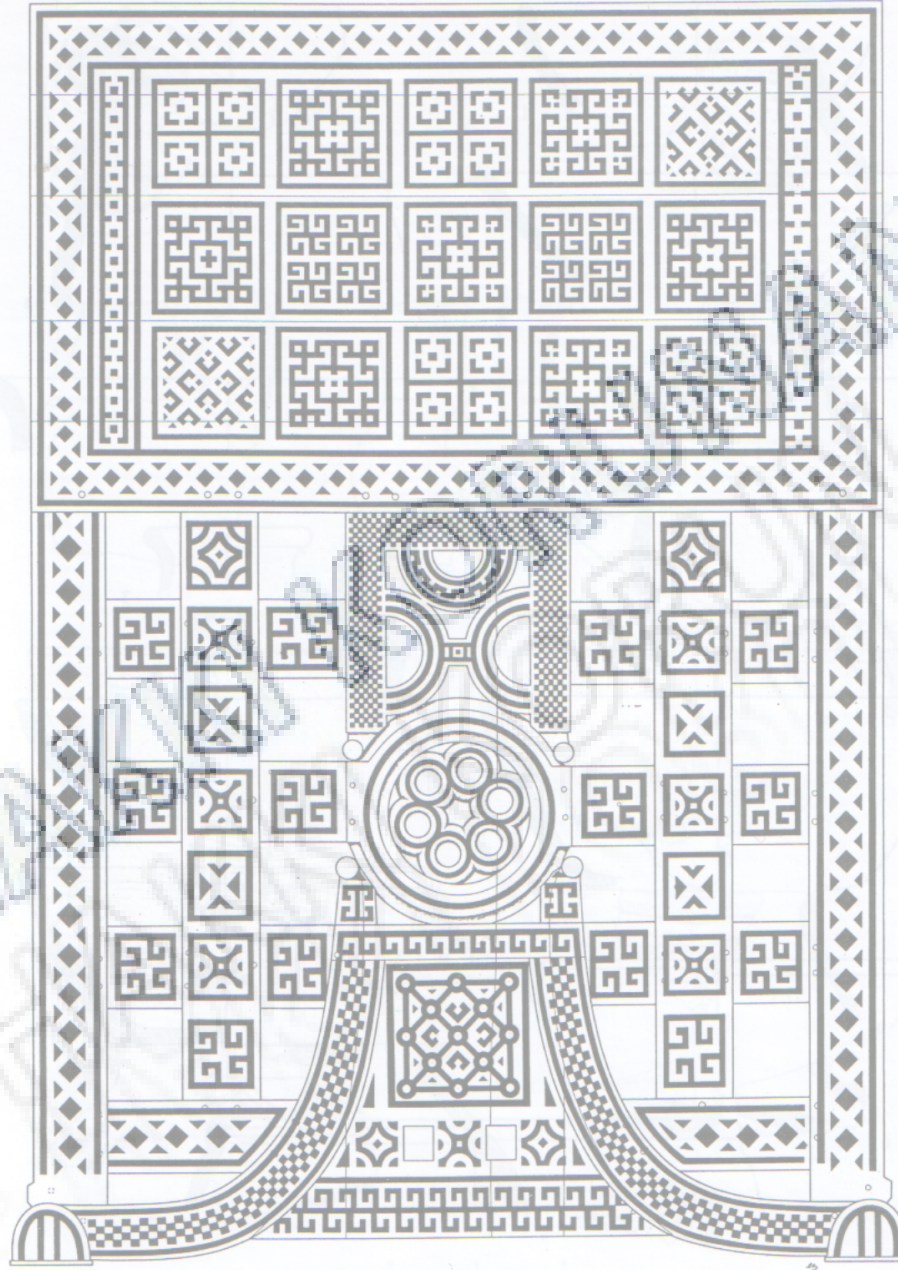
Polatlı/Gordion'daki (MM) Tümölüsü Mezar Odasında Bulunan İki Ahşap Sehpanın Çizim Resimleri
(Gordion Ahşap Eserleri Projesi. Anadolu Medeniyetleri Müzesi'ni Koruma Derneği, Ankara 1992).

Polath/Gordion'daki (MM) Tümölüsü Mezar Odasında Bulunan ve Kral Midas'ın Cesedinin Konduđu Sanılan Ahşap Lâhit-Sedyenin Çizimi. (Gordion Ahşap Eserleri Projesi. AN. M.M. Derneği, Ankara 1992).

Polatlı/Gordion'daki (MM) Tümölüsü Mezar Odasında Bulunan Üç Ayaklı Bir Sehpanın Çizimi
(Gordion Ahşap Eserleri Projesi. AM.M. Der. Ankara 1992).

0 10 cm

Polatlı/Gordion'daki (P) Tümölüsü Mezar Odasında Bulunan Bir Ahşap Paravan Çizimi. Bu Örnekte Phryglerin Ahşap Mobilya ve Kaya Anıtlarında Kullandığı Bütün Geometrik Motifler Görülüyor.

Yeni Kuvvetler, bir büyük kütüphane ahşap servisi aygıtı. MÖ 740 civarı
Fotograf Elizabeth Simpson.
Gordien, büyük ahşap ahşap standı, buradaki en büyük
mezar. MÖ 740 civarı. Fotoğraf Elizabeth Simpson.

Gordien, bir çocuk gömüsünden ele geçirilmiş kütüphane ahşap
tabanı. MÖ 775. Fotoğraf Elizabeth Simpson.
Gordien, büyük ahşap ahşap standı, buradaki en büyük
mezar. MÖ 775 BC. Fotoğraf Elizabeth Simpson.

